ARTICLE

Els aplecs de Vilamajor

A la falda del Montseny: Des de fa gairebé set segles, l'aplec de Sant Elies de Vilamajor agraeix la fi d'una epidèmia seguida de sequera.

Autor: **Higini Herrero Baró**
Revista Vallesos

Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor
www.centredestudisvilamajor.cat
2020

A la falda del Montseny

DES DE FA GAIREBÉ SET SEGLES, L'APLEC DE SANT ELIES DE VILAMAJOR AGRAEIX LA FI D'UNA EPIDÈMIA SEGUIDA DE SEQUERA

Text: **Higini Herrero**

L'origen de l'aplec de Sant Elies de Vilamajor es remunta al segle XIV, a l'any de 1333, conegut com "lo mal any primer" degut a una molt mala collita de blat. Allà va començar una època de penúries als Països Catalans: inflació descontrolada de preus, escassetat de les collites, sequeres i epidèmies severes, entre elles la de la pesta negra, que es va endur entre el 20 i el 55 % de la població. La mort s'estenia a totes les cases, pobles i ciutats sense aturador i ningú en coneixia el motiu.

És en aquest context que els prohoms de Vilamajor, segons mossèn Pere Ribot, convençuts que tot era un càstig diví, van anar a demanar consell al pare abat de Santa Fe. L'abat els va orientar cap a la devoció a Sant Elies fent-los memòria que aquest profeta va acabar amb la fam del poble d'Israel després de tres anys d'una mancança terrible d'aliments. Els vilamajorencs van fer la promesa que, si Sant Elies els escoltava les pregàries, en agraïment, li construirien una capella en honor seu. Explica en llibres Pere Ribot que l'epidèmia va cessar i van arribar les pluges que faltaven. El lloc escollit va ser al turó situat sobre can Sorell, entre el Cortès i el Terrer, on hi van alçar una petita capella.

Al seu llibre *Sis-cents anys de carreratge*, Pere Comas recordaq ue el 13 de gener de 1345, Berenguer de Sentmenat, cavaller i Senyor de Vilamajor i

Cardedeu, va fer testament on deixava constància del llegat de cinc sous per als rectors de les esglésies de Sant Pere de Vilamajor i Cardedeu, perquè pregues-sin per la seva ànima, i també deixava altres sous per a les capelles de Sant Elies, de Sant Joan (de Cavallar) i de Sant Jaume de Rifà.

A sota, un moment de l'aplec de Sant Elies de l'any 1965. Foto: Arxiu Municipal de Mollet del Vallès.

Pesta negra

La capella romànica, d'una nau, va ser presidida per tres sants: Sant Marc, Sant Elies i Santa Teresa. I l'agraïment consistia en pujar en aplec a dalt la capella tres cops l'any: per la primavera el 25 d'abril, a l'estiu pel 20 de juliol i a la tardor el 15 d'octubre. L'abundància de pluges i l'oblit del terror de les epidèmies va ajudar que aquella festa d'agraïment centenària s'anés oblidant... fins que al segle XVII la història es va repetir. La sequera, acompanyada altre cop per una epidèmia de pesta negra, va assolar els Països Catalans. La mortaldat va ser altíssima i no es donava a l'abast a enterrar els difunts. Es va obrir un nou cementiri d'emergència a Sant Lleïr i molts van ser sepultats a casa seva per por a escampar la malaltia. Tot i que la pesta va venir de les puces de les rates dels vaixells que van desembarcar al port de València, en aquella època això no se sabia, i van córrer el rumors de moltes causes possibles. Una va ser que la causa era l'oblit en donar gràcies a Sant Elies per la seva intercessió trescents anys abans.

Penedits, van decidir renovar el culte a Sant Elies i van engrandir la capella a banda i banda amb la construcció d'una casa per un ermità perpetu que en tindria cura. Els més fervorosos devots foren en aquella ocasió els feligresos de Tagamanent, que van donar 150 lliures i feren un aplec que, en paraules de Pere Ribot, va ser un "veritable esdeveniment", on l'amo del Vellit va aportar dos xais i la carn va ser repartida pels assistents. A la figura de Sant Elies s'hi va afegir la del profeta Enoc. Els veïns de Tagamanent van oferir una campana provinent de Sant Martí de Cogul per col·locar-la al nou campanar d'espadanya de Sant Elies. Aquesta campana, coneguda com "la Vella" es conserva i és la que encara sona als aplecs. El primer ermità va ser fra Cirera, qui, a més de pregar i tenir cura de l'ermita, feia un gran foc la vigília de cada aplec. Fins i tot el bisbe auxiliar de Barcelona hi va pujar a celebrar una eucaristia i hi va fer l'ofrena de sis candelers i unes tovalles.

El darrer ermità

Van passar els anys amb l'aplec ben viu fins que va arribar la Guerra del Francès, al segle XIX, durant la qual l'ermita va ser saquejada i mig derruïda. Cent anys després, un nou abandó de la devoció va fer desaparèixer altre cop els aplecs i, finalment, el 1915 el darrer ermità va abandonar la capella. Més endavant, el campaner Joan Carol i l'ex-

A la pàgina anterior, a sobre, una imatge l'aplec de Sant Elies de l'any 1965. Foto: Arxiu Municipal de Mollet del Vallès. A sota, una imatge de l'aplec de l'any 2017. Foto: Enric Planas.

vicari de Sant Pere de Vilamajor, mossèn Valls, es van conjurar per tornar a reconstruir l'ermita. Valls havia estat traslladat a Mollet, però es va presentar a dalt del turó amb nombrosos feligresos molletans que es van afegir als de Sant Esteve de Palautordera i Sant Pere de Vilamajor per dur a terme la restauració. No només van restaurar la capella, sinó que, a més a més, van construir una cisterna a llevant per assedegar els romeus. L'obra es va inaugurar amb una gran festa el 3 de novembre de 1923.

Arribada la Guerra Civil, un escamot arribat de Sant Esteve va pujar a cremar l'ermita, no sense abans aturar-se a les Planes del Cortès per exigir-los que els servissin un bon àpat, a la colla. Poc sabien que, hores abans, en Ramon Illa de les Planes havia baixat la campana i l'havia amagada al paller de la mateixa casa per protegir-la. Amb bones paraules i unes bones rondes de vi de la bóta, els va convèncer que no cremessin l'ermita i van tornar poble avall fent ziga-zagues.

Uns tres o quatre anys després, va anar a viure a Sant Elies en Pere Brut, un muntaner que malvivia fent de jornaler a cases veïnes. En un descuit, es calà foc i la casa de l'ermità i l'ermita van ser víctimes d'un incendi com el que es va evitar uns anys abans per la Guerra Civil. En Pere Brut va baixar a viure a les Planes i l'ermita va quedar altre cop abandonada.

Fruit d'una nova gran sequera, es va tornar a restaurar l'ermita, que es va inaugurar el 24 d'agost de 1945, gràcies a la iniciativa d'Elies Montclús de Sant Esteve. Es van recollir diners per adquirir una nova imatge de Sant Elies i fer les obres necessàries per poder tornar a celebrar l'aplec, que actualment només té lloc cada 25 d'abril, per Sant Marc.

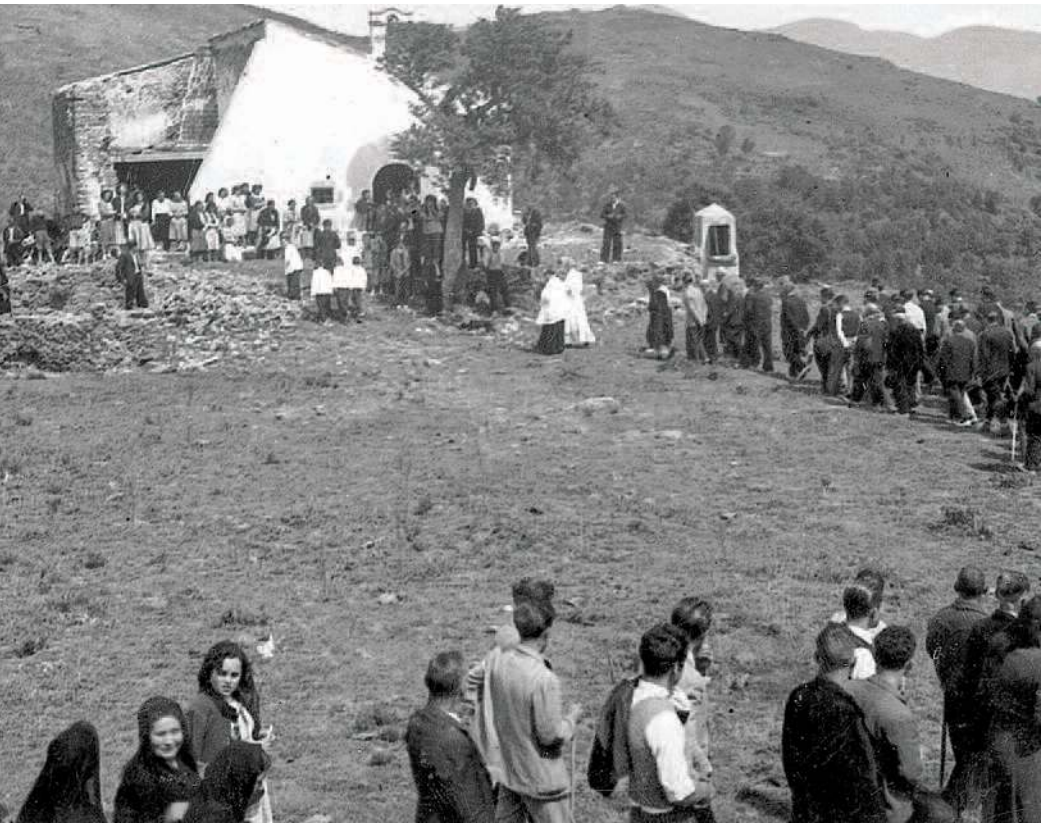

En la imatge de sota, un moment de la tradicional processó del Sant Crist de la Costa, de l'any 1965. Foto: **Arxiu Municipal de Mollet del Vallès.**

A peu i amb cotxe

L'aplec ha mantingut al llarg dels anys la pujada a peu (tot i que cada vegada més gent hi puja en cotxe), la missa i el cant dels goigs. Només en anys d'extrema sequera s'ha fet processó del Sant Crist de la Costa (la darrera vegada va ser el 2008). El costum de la benedicció dels termes a dalt del cim ja fa anys que no se celebra, així com els focs de les diferents carnades que feien cada família o grups d'amics, ja sigui a l'era de l'ermita o a les fonts properes del Cortès (on hi anaven l'alcalde, regidors i gent propera al consistori) o la de Les Planes (on hi anava la resta). Algun any esporàdic s'hi ha sentit algun grup de música o s'hi ha vist algun joc per la canalla, però no ha quallat com un acte fix en el programa. També en destaca la tradició de la colla gegantera de La Força de pujar els gegants a peu des de Sant Pere de Vilamajor quan l'aplec s'escau en cap de setmana.

El 2014, la volta de l'ermita es va esquerdar i amenaçava de caure. Així, doncs, l'Ajuntament de Sant Pere de Vilamajor el va arreglar, en va restaurar la façana i va tornar a dotar l'ermita del seu campanar d'espadanya original. No obstant, la campana "la Vella" no hi és, ja que, per por a robatoris recents, es guarda tot l'any al centre d'informació La Mongia de Vilamajor i només es puja cada 25 d'abril perquè soni el seu so esquerdat, similar a un esquellot, anunciant que la festa ha arribat.

Una tradició ben rica en aplecs de tota mena

ANTICS I MÉS MODERS, FONTADES, CAPVUITADES I ALTRES TORBADES SEMPRE MOLT POPULARS

L'aplec del Corral, fugaç i sota una alzina

L'aplec del Corral es va començar a celebrar a la dècada dels 80 del segle XX i va durar només uns pocs anys. La festa va ser iniciativa d'en Pere Pujol de can Canal amb l'ajuda d'una comissió de cultura, que van organitzar un aplec singular: no se celebrava al voltant de cap temple ni tenia cants de goigs, sinó que la gent pujava en aplec al pla de la font del Corral d'en Perera, al peu d'una gran alzina surera al veïnat de Muntanya de Vilamajor.

Se celebrava el dilluns de Pasqua i s'aplegava la gent a fer una carnada comunitària després de quaranta dies de no tastar la carn degut a la Quaresma. La canalla també pujava la mona que els havia regalat el seu padrí i es menjava per postres allà dalt. També s'organitzaven jocs de cucanya, estirades de corda, curses de sac, es penjava un pernil d'alt d'un pal i es passava un dia a la muntanya com si es tractés d'una de les tradicionals fontades.

No obstant i això, la fugaç tradició de l'aplec es va perdre per la coincidència amb l'aplec del Corredor i, sobretot, per la nova prohibició de fer foc a la muntanya, que va impossibilitar fer la carnada popular. Com si se n'hagués adonat, amb la fi de l'aplec, la font del Corral va anar perdent el cabal fins a assecar-se del tot.

Sant Julià d'Alfou: un aplec amb restaurant i sardana propis

Sant Julià d'Alfou és un veïnat de Sant Antoni de Vilamajor molt proper a Cardedeu. Compta amb parròquia pròpia i el seu centre neuràlgic és el conjunt format per l'església (s. XII-XVI), el cementiri, la rectoria i la masia de can Llança.

L'aplec se celebra cada 25 de juliol i actualment és la festa d'estiu de la urbanització que porta el seu nom. L'erudit local Lluís Grau Quintana explica que l'insigne compositor Antoni Català Vidal (1891-1978), durant una visita estiuenca a la casa de la seva germana, al carrer del Camp del Puig de Sant Antoni, va decidir anar a ballar a l'aplec d'Alfou. Com era costum, se celebrava una missa patronal a l'església, es feia una ballada de sardanes a l'era i els de can Llança feien de restaurant per un dia repartint menjar entre els assistents.

Antoni Català era músic, compositor i crític musical, va fundar l'Orfeó Pompeia (1916), la coral de Barcelona i va ser catedràtic al Conservatori Municipal de Barcelona. Una de les seves composicions més conegudes és la sardana "La processó de Sant Bartomeu" (1919), concebuda com una recreació de la festa major de Sitges. Diuen que va quedar encisat per l'ambient de l'aplec i li va composar una sardana coneguda com L'aplec del Fou.

El 1965, el senyor Joan Genís va comprar la masia i va convertir aquell restaurant improvisat de can Llança en un restaurant professionalitzat i de gran anomenada a la comarca.

La Vila Rifà, de Sant Cugat a Sant Jaume

La capella de Sant Jaume de Rifà podria ser l'hereva de la Vila Riffà, una de les set viles originàries de Vilamajor de què ens parla l'escriptora Mercè Aventín en el seu llibre *Vilamajor: 872-1299*. Actualment, Sant Jaume és una petita capella annexa a la masia de can Cames del municipi de Sant Antoni de Vilamajor, al veïnat d'Alfou, prop de les urbanitzacions de Can Miret i de Les Pungoles.

Imatges de l'aplec del Corral, la de sobre de quan la font del corral encara rajava, el 1991.
Foto: Susanna Martori.

La capella del segle XIII (tot i que es té constància d'una capella anterior, ja el 941) és d'una sola nau. Al segle XI pertanyia al Monestir de Sant Cugat i la capella també estava dedicada a aquest Sant. El 1357 fins i tot hi van viure unes religioses. L'estat de la capella ha anat oscil·lant conjuntament amb el vaivé dels fidels de la contrada. El 1861 consta que es va emblanquinar per recuperar-hi el culte però es va tornar a perdre.

El dia de l'aplec és per Sant Jaume, el 25 de juliol, coincidint amb l'aplec de Sant Julià d'Alfou. Es tracta d'un aplec no massa multitudinari davant la capella. Abans de la recent restauració promoguda per Mossèn Poch, la capella tenia l'ús de galliner durant tot l'any. Quan s'acostava la data assenyalada per celebrar l'aplec, en Cames treia l'escombra de bruc i endreçava l'espai, juntament amb l'era del davant, que acolliria els assistents. Es regava una mica el terra per no aixecar pols i ja estava a punt per començar la festa amb un acte religiós, ball i un àpat popular. Com molts aplecs, l'afluència pujava i baixava depenent de l'any i la devoció dels romeus. En els seus moments àlgids hi havien actuat Els Tres Flabiols, un grup musical de renom format per pagesos que sabien tocar el flabiol i el tambor. Altres anys, el mateix Cames havia posat un tocadiscos. Un cop acabat l'aplec, a l'acabar la tarda, les gallines tornaven a joc.

L'aplec de Santa Susanna de Vilamajor

L'aplec de Santa Susanna se celebra cada 11 d'agost a l'esglesiola del veïnat més septentrional del terme municipal de Sant Pere de Vilamajor, dins el Parc Natural del Montseny. De fet, l'aplec és la festa major del veïnat, el qual compta amb parròquia pròpia, tot i que el temple només obre la porta el dia de la patrona. La situació estratègica atreu veïns dels municipis del Montseny, Sant Pere de Vilamajor i Sant Esteve de Palautordera, a més dels propis del veïnat de Santa Susanna.

El programa de la festa consisteix en un ofici religiós amb cants dels goigs i, tot seguit, un àpat popular al pla del voltant. Antigament, la propera masia de Mas Joan feia, excepcionalment, la funció de restaurant i donava menjar i beure als assistents. També era costum d'alguns grups anar caminant fins a la font Fresca del Samon i fer-hi una fontada amb dinar inclòs.

Els actes més lúdics han variat al llarg del temps i de cada edició. Acompanyant el rom cremat, s'havien organitzat balls i jocs de cucanya i, fins i tot, durant una temporada a finals del segle XX, el jovent hi anava a fer bivac la nit abans. Un dels assistents que tothom hi esperava era en Quico del Montseny, un rodamón de baixa estatura molt conegut al massís que anava de festa en festa i es presentava a les masies quan celebraven

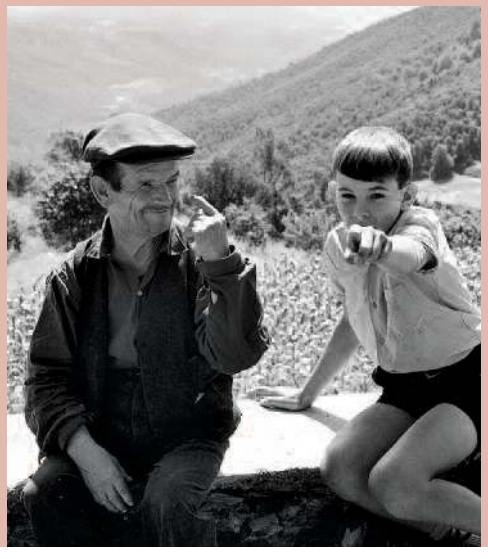

A sobre, una imatge de Santa Susanna. Foto: Enric Planas.
A sota, una d'en Quico del Montseny amb un nen a Aplec de Santa Susanna. Foto: Joan Pujals.

la matança del porc o algun esdeveniment especial. Tothom l'esperava i era molt ben acollit, amb l'excepció d'alguns joves trapelles, que el feien enfadar cridant la frase que ell sempre temia, "Ning, nang, ning, nang, Quico mort", simulant el seu toc de difunts.

Actualment, però, tot i que és una festa encara viva, ha anat perdent afluència de gent per diversos motius: el despoblament del veïnat, la coincidència amb les vacances d'estiu, la forta calor de l'agost i el més que sovintejat perill d'incendi que ha obligat a suspendre'n més d'una edició.

Sant Lleïr, de la festa major a la capvuitada

El poble de Sant Antoni de Vilamajor té dos patrons. El principal és Sant Antoni Abad i la seva festa se celebra el 17 de gener dins la setmana dels barbuts. Aquesta havia de ser la festa major del poble, en honor al sant que tenia l'església parroquial a la plaça Joan Casas, perquè l'església va ser cremada i enderrocada durant la Guerra Civil.

L'altre patró és Sant Lleïr, que celebra la seva festa el 27 d'agost i compta amb una pabordia situada en una carena entre els pobles de Sant Pere i Sant Antoni. L'aplec es podria haver perdut durant la guerra del 36 perquè un escamot arribat de Granollers la va voler cremar, com havia fet amb moltes esglésies i ermites de la comarca. Sant Lleïr va estar a punt de patir la mateixa sort que la de Sant Antoni , si no fos perquè el masover de la pabordia, Josep Verdeguer, membre del Comitè, va voler salvar el temple de la crema. Hauria estat una llàstima, ja que aquell mateix any el bisbe de Barcelona havia inaugurat la restauració amb un altar nou. A més a més, un incendi podria afectar la casa del masover, que partionava paret amb paret. Així que, dit i fet, en un no-res en Verdaguer va convertir Sant Lleïr en un paller improvisat que va passar desapercebut pels revolucionaris i gràcies a aquesta disfressa es va poder recuperar la festa de l'aplec passada la guerra.

El model tradicional de la festa de Sant Lleïr era un acte religiós a l'ermita amb la cantada dels goigs al Sant, la benedicció de panets i ballada de sardanes a l'era. Amb el temps, la festa d'estiu va començar a restar protagonisme a la d'hivern, ja sigui per una qüestió climatològica i de calendari laboral o per competència sana entre els municipis de Sant Antoni i de Llinars per veure qui feia la millor festa aquell estiu. Així, doncs, el programa va anar creixent i va afegir menjars populars i activitats per a la canalla i ja no se subscrivia només a l'ermita, sinó també al poble. Fins i tot es feia una processó pels carrers principals i la gent anava en aplec del poble a l'ermita. També es van introduir actes religiosos a l'església de Sant Antoni. Els senyors de Sant Lleïr (el Sr. Rull i la Sra. Sans) van promoure una audició de sardanes i es feia venir també una parada on es podia comprar xufla i avellanes. Als anys 70 del segle XX, l'Agrupació d'Amics de Sant Antoni va potenciar la festa amb activitats per a la canalla i va contractar cobles de renom. A partir del 1995 es van substituir els tradicionals panets i es van repartir unes postres molt nostrades del municipi: els carquinyolis.

No obstant i això, que la data d'aquesta gran festa d'estiu fos més apropiada que la de la festa d'hivern, també va trobar algunes reticències. Per una banda, coincidia amb la collita dels naps per al bestiar (una qüestió no gens menor en un poble majoritàriament agrícola i ramader), fet que obligava a vestir-se de gala al migdia per la festa i tornar-se a canviar de seguida per tornar a la feina. Per altra banda, la festa de Sant Lleïr coincidia amb la festa major de Granollers, i això, segons diuen, feia perdre afluència de gent als actes organitzats. Així, doncs, el 1949 es va decidir endarrerir la festa d'estiu al penúltim cap de setmana d'agost i es va deslligar de Sant Lleïr, que es continuava celebrant el dia del copatró, el 27 d'agost, convertint l'aplec a l'ermita en la capvuitada de la nova festa major

Una imatge de la pavordia de Sant Lleïr. Foto: Enric Planas.